

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглянуто сутність національного самоствердження особистості. Обґрунтовано основні компоненти виховання національного самоствердження в учнівської молоді. Акцентовано увагу на ефективних умовах національного самоствердження у процесі взаємодії і спілкуванні школярів. Схарактеризовано провідні потреби та мотиви, що актуалізують виховання національного самоствердження учнівської молоді.

Ключові слова: національне самоствердження, учнівська молодь, національна рефлексія, емпатія, національна ідентичність, національні цінності, національні почуття, національна самооцінка.

Українство в умовах сьогодення переживає складний визначальний історичний період – відстоювання незалежності й соборності Української держави, розвитку європейської демократичної країни, становлення української політичної нації та її самовизначення. Усе це актуалізує питання виховання національного самоствердження учнівської молоді як інтегративної властивості особистості, що виявляється у сформованості національної ідентичності, виборі своєї активної соціальної і громадянської позиції в суспільстві, яка характеризується відповідальністю перед своєю нацією, готовністю відстоювати і захищати її національні інтереси. Національне самоствердження пов'язане з мобілізацією всього інтелектуально-духовного потенціалу особистості для досягнення успіху в інтересах українського народу та утвердження цінності української нації. Через національне самоствердження кожної особистості як частинки нації сама нація рухається до власного самовдосконалення.

Психолого-педагогічний аспект національного самоствердження учнівської молоді, шляхи формування національних цінностей, національної свідомості й самосвідомості, національної ідентичності та психологічні механізми поведінки особистості висвітлено в наукових працях М. Баррета, І. Беха, С. Занюка, І. Лебідь, Е. Фромма та інших.

Виховання національного самоствердження учнівської молоді в умовах сьогодення має спрямовуватись на формування

системи загальнолюдських і національних цінностей з можливостями їх поповнення особистістю у процесі інтеріоризації, які й визначають рівень її вихованості. А саме: національної гідності і гордості, самодостатності, свободи, відданості, солідарності. Зазначені категорії в сучасних умовах відповідають запитам українського суспільства, що потребує кардинальних політико-правових, соціально-економічних трансформацій з орієнтацією на європейські цінності та громадянські права і свободи. Водночас передбачається чітке національне самовизначення України як соборної незалежної держави із власними національними інтересами, реалізація яких є обов'язковою умовою національного самоствердження. Відповідно, під час виховання національного самоствердження в учнівської молоді слід зважати на поліаспектність і складність процесу інтеріоризації суспільних цінностей у власне надбання особистості.

Мета статті – розглянути сутність національного самоствердження особистості та розкрити основні компоненти виховання національного самоствердження в учнівської молоді.

Когнітивний компонент національного самоствердження містить сукупність знань та уявлень особистості про ознаки, що підтверджують її належність до певної національної спільноти та водночас відрізняють від інших спільнот, а також про риси, властиві тій спільноті, з якою вона себе ідентифікує; власне уявлення про себе як про представника Української держави-нації, соборної незалежної демократичної правової держави. Вагомими є знання особистості про себе, особливості прояву особистісних якостей (національної гідності й гордості, самодостатності, толерантності, свободи, відповідальності, солідарності, відданості), свій складний внутрішній світ з усіма потенційними можливостями та шляхи досягнення акме-вершини в духовно-інтелектуальній сфері. Знання мають поєднуватися з принципами, переконаннями і цінностями, що передбачають відповідні дії, вчинки та визначають і регулюють взаємовідносини у системі координат особистість – громада – народ – держава-нація. Володіння знаннями з історії утвердження українства як нації та становлення державності, історичного минулого – теперішнього – майбутнього українського поліетнічного суспільства, духовної і матеріальної культури українського народу формує здатність аналізувати, порівнювати, установлювати взаємозв'язок між

суспільно-політичними, соціально-економічними явищами і процесами. Також такі знання дають змогу об'єктивно оцінювати ситуацію і шляхи її вирішення у відкритому громадянському суспільстві та сприяють формуванню позитивної національної ідентичності, розвитку національної гідності й гордості за духовну велич українського народу. Національна рефлексія є вкрай важливою, оскільки об'єктивно оцінюючи минуле й теперішнє, учнівська молодь здатна активно діяти сьогодні заради свого майбутнього і прийдешнього покоління. Володіння зазначеним переліком знань сприяє формуванню в учнівської молоді світоглядно-ціннісної картини сприймання і розуміння світу. Зокрема, формується певний національний інтерес, визріває національна ідея, національні почуття й настрої, сутність національного буття, ціннісні орієнтації та мотиваційні утворення, які надалі проявляються в активній поведінці особистості. Лише у разі інтеріоризації особистістю цінностей держави-нації вони набувають спонукальної сили та стають реально діючими мотивами. За умови привнесення цінності у стиль життя вона стає критерієм національного самоствердження. Когнітивний компонент національного самоствердження набуває цінності за умови його інтеграції з почуттями учнівської молоді.

Емоційно-ціннісний компонент інтегрує цінності, ціннісні орієнтації, ціннісне ставлення особистості до себе, інших, громади, народу, держави-нації, відомих постатей, різних явищ і процесів суспільного життя, а також почуття, переконання, що є основою формування мотивів національного самоствердження учнівської молоді. Прагнення особистості до національного самоствердження пов'язане з відчуттям належності до національної спільноти (що охоплює широкий спектр почуттів та емоцій, які встановлюють близькість і єдність між членами спільноти, національну солідарність); емоційно-ціннісним ставленням до ознак нації (а саме: мови, культури, історії, традицій, звичаїв, національної території та інше); національними почуттями: позитивні й негативні за змістом (почуття національної гідності та гордості; сорому, провини та інше) і причиною їх виникнення та впливу як провідного мотиваційного чинника у формуванні самоповаги [9]. Зважаючи на зазначене, умовою ефективного виховання національного самоствердження учнівської молоді у процесі її взаємодії

і спілкуванні є національна ідентифікація, національна рефлексія та емпатія. Емпатія є одним із механізмів формування в учнівської молоді національного самоствердження. В аспекті міжособистісної взаємодії емпатія проявляється як здатність особистості відчувати, бачити, виокремлювати, порівнювати, відтворювати та реагувати на почуття і переживання інших людей, а саме: розуміти психо-емоційний стан людини, співчувати і спільно переживати певне емоційне життя іншого, прилучатися своєю діяльністю до іншого та надавати допомогу, підтримку для зміни на поліпшення у житті іншої особистості. Національна ідентичність розглядається як визначення своєї національної належності за соціально-культурним самовизначенням особистості [2, с. 410].

У процесі пізнання особистістю самої себе виникають певні рефлексивні риси, виявляється її ставлення до самої себе. Як зауважує І. Бех, категорія “ставлень” є ключовою для процесу формування і розвитку особистості. Структура ставлення особистості містить своєрідний “сплав” пізнавально-емоційних утворень, тобто виникає у процесі “накладання її емоції на предмет, який вона певною мірою усвідомлює, пізнає” [2, с. 156]. Відповідно до психологічної теорії відносин (ставлень), за В. Мясіщевим, в особистості через власні емоційні переживання формується ставлення до себе, до інших, до суспільства, до навколишнього світу. Такі рефлексивні риси за своїм змістом є внутрішніми індивідуально-вибірковими ставленнями людини до ідеальних і матеріальних предметів, тобто “набули свідомого суб’єктивного смислу і цінності” [2, с. 158]. Власне, ці особистісні цінності є змістом образу “Я”, “Я-концепції”, що становить ядро особистості та визначає і регулює її поведінку і діяльність. Цілісність образу “Я” як системи уявлень індивіда про самого себе та емоційно-ціннісне ставлення становлять особистісні цінності. “... Це психологічне новоутворення, що відображає найбільш безпосередньо значущу для суб’єкта узагальнену сферу навколишнього середовища, через ставлення до якої він вирізняє, усвідомлює та утверджує себе, своє “Я”, і в результаті чого ця сфера стає простором його життєдіяльності” [2, с. 300]. І. Бех зазначає, що таким чином суспільні цінності стають суб’єктивними надбанями особистості. Суспільні цінності інтеріоризуються в особистісні у складному процесі оволодіння знаннями й насичення

їх відповідними емоціями та переживаннями. Зокрема, І. Бех наголошує, що патріотизм є фундаментальною особистісною цінністю. У ставленнях особистості проявляються її потреби, мотиви, цілі та оцінки. К. Абульханова-Славська визначає ставлення як “мости” життєвого шляху особистості, ціннісно-сміслові узагальнення, які зумовлюють її активність [1].

У нашому дослідженні такий зв'язок особистісного ставлення проявляється у відношенні: “Я – Я”, “Я – Ти, Інший”, “Я – родина, громада, народ”, “Я – суспільство – держава-нація”, “Я – Всесвіт”. Усвідомлення особистістю національних цінностей свого народу з їх подальшою інтеріоризацією у зв'язку із потребами й інтересами зумовлює те, що відповідні емоції і почуття набувають спонукальної сили та стають потужними мотивами до діяльності. Процес національного самоствердження учнівської молоді можливий за наявності глибоких моральних знань, розвинутого інтелекту, національних почуттів та вольових якостей. Лише здатність емоційно правильно ставитися до реальності, висловлювати думки та погляди, яких особистість дотримується у житті, забезпечують можливість її національного самоствердження. У процесі національного самоствердження відбувається становлення громадянина Української держави-нації на основі сформованого комплексу ставлень до народу, до своїх прав і обов'язків у шкільному колективі, сім'ї, громаді, державі. У становленні особистості громадянина особливого значення набуває прийняття різновиду обов'язків, а саме у ставленні до співвітчизників. Ставлення вихованця становить систему, що реалізується в його активній життєдіяльності й стає основою для формування його відповідних особистісних якостей як громадянина.

У контексті нашого дослідження базовим складником національного самоствердження учнівської молоді є позитивні емоції. Емоції, перетворені в результаті виховання, трансформуються у почуття як такі, що набули сили, змістового наповнення та стійкості. Почуття становлять цілісну систему емоційних переживань. Зокрема, почуття вищого рівня переживаються тоді, коли особистість здатна розуміти загальноприйняті соціальні норми, які відповідно викликають певні емоційні реакції з постійним їх збагаченням [5, с. 665]. Саме у почуттях відображається стійке ставлення особистості до інших, до суспільних процесів, до громади, до держави-нації, до себе як

до представника національної спільноти з розвинутою національною ідентичністю, що проявляється саме у національних почуттях: національній гордості, національній гідності, самоповазі, толерантності, відповідальності, солідарності.

Формування національного самоствердження учнівської молоді поєднується із засвоєнням національних цінностей, норм національної спільноти і перетворенням їх на мотиви поведінки, що є необхідною умовою ціннісного розвитку вихованців. На основі національних почуттів національною спільнотою творяться національні цінності, які постають з умов суспільного життя, еволюціонуючи разом із нацією, та реалізуються через кожен окрему особистість. Національні цінності формуються у результаті усвідомлення нацією своїх потреб відповідно до результатів ціннісного ставлення. До національних цінностей належать: українська національна ідея, українська мова, національна ідентичність, національна гідність і гордість, національний характер, історична пам'ять, державні та національні символи України, національна культура (традиції, звичаї, обряди, мистецтво, побут, національні особистості-символи), релігія, життя і здоров'я громадян української нації, патріотизм, громадянський обов'язок та активна громадянська діяльність, територіальна цілісність, незалежність і соборність Української держави-нації. Національні цінності мають двоїтий характер: сприяють функціонуванню національних цінностей та водночас визначають їхній зміст [5, с. 80–85].

Почуття національного самоствердження пов'язані з національним ідеалом – уявленням про ідеальну модель поведінки особистості та її ставлення до цінності нації та до життя. Відомий вітчизняний науковець Г. Ващенко акцентував увагу на тому, що велика роль у виборі ідеалу належить традиції. Відмова від традицій – це відмова від національності. “Ідеал людини – це те найкраще, що створив народ в розумінні властивостей людської особовості та її призначення... Традиційним ідеалом треба визнати той, що витримав іспит історії, найбільш відповідає психології народу та його призначенню, увійшов у психіку народних мас, відображений у народній творчості і в творах кращих митців і письменників, що стали духовними провідниками свого народу” [3, с. 103]. Учений наголошує, що коли ці ідеали високі й здорові, “то це запорука того, що нація з честю витримала найтяжчі іспити історії

і збереже себе в найтяжчих умовах внутрішнього і міжнародного життя” [3, с. 103]. Ідеалу властива регулятивна роль керувати людиною та узгоджувати суперечності між особистістю й нацією. Національний ідеал є конкретною метою діяльності нації на рівні її інтелектуального, духовно-морального розвитку. Формуючи національний ідеал у процесі виховної роботи з учнівською молоддю, вихователь використовує його як активну організаторську силу для виховання національного самоствердження задля подальшого вирішення конкретних завдань життєдіяльності особистості. Коли особистість переконана в значущості й цінності своєї нації, знає історичний та сучасний ціннісний внесок надбань свого народу у світову культуру, пишається відомими представниками нації, поважає та прагне їх наслідувати, то сформованість адекватно високої національної самооцінки виражається у прагненні сприяти всесвітньому розвитку своїх національних традицій, мови, матеріальної та духовної культури; готовності відстояти свою національну гідність, свободу, соборність і незалежність нації. За умови максимально напруженої активності особистості, а саме її внутрішнього світу (прагнень, бажань, переконань), що потребує максимального напруження волі, можливе самовдосконалення, самотворення та національне самоствердження учнівської молоді. Адекватна висока національна самооцінка неможлива без розвиненої рефлексії. Від глибини рефлексії залежить емоційне ставлення особистості до об’єктів, які належать до сфери її духовних утворень (цінності пізнання, діяльності, спілкування). При цьому ті позитивні емоції, які виникають, можуть стати новою самоцінною мотивацією “Я” самостійно змінювати себе духовно [2]. Відрефлексовані судження людини про свою національну сутність як носія національних цінностей та джерела їх реалізації за різних життєвих обставин формують у національній самосвідомості “образ Я” особистості. Сутність “Я” містить морально-психологічний, характерологічний та світоглядний стрижні особистості. Це все, чим воно є для себе та для інших, проте насамперед для себе у своїй свідомості, самооцінці й самопізнанні, це те, що залишає нас самим собою [7, с. 133]. Позитивний образ “Я” допомагає особистості гармонійно адаптуватися в поліетнічному суспільстві. Основуючись на національних почуттях (національній гідності та гордості, честі) та усвідомленні й

прийнятті національних інтересів, формується національний образ “Я”.

Рефлексивний компонент національного самоствердження особистості інтегрує провідні потреби і мотиви національного самоствердження учнівської молоді, які формують стратегічний вибір поведінки у повсякденній життєдіяльності, національну рефлексію та ідентифікацію, самоприйняття та саморегуляцію. Діяльність і спілкування є вагомими для особистості щодо її потреб і мотивів. Згідно з твердженням С. Рубінштейна, саме мотиви становлять ядро особистості [6]. Системний підхід у дослідженні процесу мотивації забезпечує єдність чинників, що здійснюють вплив на спонування й ухвалення рішення та розглядаються як мотив. Отже, мотив – це внутрішній потяг особистості до діяльності, що спонукає її до дій, вчинків, усе те, заради чого діяльність відбувається. Здебільшого особистість спонукає до діяльності кілька мотивів, різних за ступенем спонукальної сили. Зокрема, одні актуалізують діяльність, а інші діють лише за певних обставин. За твердженням А. Маслоу, діяльність людини спонукається кількома або всіма потребами одночасно, а залучення якомога більшої кількості потреб відповідно підвищує загальний рівень мотивації діяльності [10]. Потреба активізує внутрішні сили особистості у досягненні мети та розв’язанні необхідних завдань для її реалізації. У зв’язку з цим, ґрунтуючись на теорії потреб Е. Фромма, можна визначити такі потреби, що актуалізують виховання національного самоствердження учнівської молоді: у національних міжособистісних зв’язках (належність до групи, національної спільноти, почуття “ми”, уникнення самотності); у національному самоствердженні (необхідність переконання у власній національній самодостатності, значущості для того, щоб уникнути почуття неповноцінності, меншовартості); у національній прихильності (емоційно-позитивне ставлення до інших людей, толерантність і потреба у відповідних почуттях); у національному самоусвідомленні (відчуття й усвідомлення національної самобутності); у системі орієнтацій й об’єктів поклоніння (причетність до національної культури й ідеології, упереджене ставлення до ідеальних предметів, включаючи ототожнення себе з нацією, релігією, модою, тобто національна ідентифікація) [8, с. 314]. Також виділяють різні види мотивів у національному самоствердженні учнівської

молоді: мотив самоствердження – потужний мотиваційний фактор, дієвість якого проявляється у прагненні особистості здобути відповідний соціальний статус та позитивну оцінку, що стимулює її до постійного самовдосконалення і саморозвитку; мотив національної ідентифікації з іншою людиною, членами національної спільноти – передбачає вплив національного виховного ідеалу на особистість вихованця (особливо у дітей та молоді), який відбувається з підвищенням енергетичного потенціалу за рахунок умовного запозичення сили і натхнення від значущої людини; мотив влади – полягає у прагненні впливати на інших людей, здійснювати керівництво, визначати їхню діяльність; процесуально-змістові мотиви – спонукають особистість до діяльності, насамперед переймаючись самим процесом та його змістом; мотив саморозвитку – спонукає до максимальної реалізації здібностей, підвищення рівня самооцінки та компетентності. До уваги, лише долаючи перешкоди, переживаючи радість, задоволення за здобутки і перемоги на шляху до успіху, особистість має змогу саморозвиватися. Очікування нових таких позитивних емоційних переживань спонукає її до активності, посилює мотивацію до діяльності. Мотив досягнення – стимулює на досягнення високих результатів у діяльності з переживанням почуття радості від успіху, наполегливістю у досягненні мети, прагненням щоразу якнайкраще виконати поставлене завдання та долати труднощі на шляху до реалізації нових цілей. Суспільно значущі (просоціальні) мотиви – сприяють усвідомленню особистістю суспільного значення діяльності з почуттям обов'язку й відповідальності та стимулюють процес національної ідентифікації особистості з відповідною громадою, нацією. Мотив афіліації – полягає у прагненні до комунікативної національної та міжнаціональної взаємодії, що приносить позитивні емоційні переживання [4]. Звернемо увагу на те, що національне самоствердження учнівської молоді є полімотивованою діяльністю, яка зумовлюється її ставленням до себе, до людей, до громади, до держави-нації, до світу загалом. Причому загальний рівень мотивації залежить від таких чинників: кількість мотивів; спонукальна сила кожного з мотивів; актуалізація ситуативних факторів.

Усвідомлене хотіння, що переходить у дію, становить волю. Вона дає особистості свободу, позаяк хотіти – означає

створювати й водночас оцінювати й вибирати. Вольова діяльність – це вільне прийняття рішення, тобто творча самодіяльність суб'єкта. Воля є провідним показником активності особистості та критерієм розвитку її саморегулювання. Від того, наскільки в учня розвинута воля, залежить рівень його національного самоствердження. Вольова регуляція визначається свідомою навмисністю поведінки, що основана на розробленні поетапного плану: програма досягнення мети; свідомий вибір певного способу дії з ряду можливих; оцінка перепон на шляху до мети; необхідність мобілізації вольових зусиль для подолання перешкод [2, с. 488–489]. Саме воля мобілізує всі додаткові ресурси завдяки регулюванню власних станів та організації психічних процесів, об'єднує всі вольові якості особистості в єдину систему прагнень до мети, що має національно стверджувальне значення. Здатність людини до мобілізації усіх своїх потенційних можливостей та докладання необхідних зусиль до подолання перешкод на шляху до мети, до досягнення особистістю успіху в інтересах колективу, громади, держави-нації є однією з провідних характеристик учнівської молоді в її активності до національного самоствердження. За умови максимально напруженої активності особистості, а саме її внутрішнього світу (прагнень, бажань, переконань), що потребує максимального напруження волі, можливе самовдосконалення та національне самоствердження учнівської молоді.

Поведінково-діяльнісний компонент національного самоствердження учнівської молоді відображає прояв когнітивного, емоційно-ціннісного, рефлексивного компонентів у її поведінці. Вагома роль у формуванні національного самоствердження належить суспільно значущій спільній діяльності, що виконується у референтній групі. Спільна діяльність передбачає взаємодію в колективі, між ровесниками, сприяє налагодженню спілкування і створенню довірчих стосунків творчої співдружності, солідарності, умов самоствердження суспільної спрямованості особистості кожного вихованця, його індивідуальності та творчих можливостей колективу і є засобом розширення соціальних контактів учнівської молоді. Така діяльність молоді характеризується здатністю самостійно ставити перед собою цілі, завдання, визначати оптимальні шляхи, засоби та способи їх вирішення; планувати, організувати та регулювати свою діяльність; здійснювати самоаналіз,

самоконтроль та самооцінку. Це ставлення до вибору та реалізації особистісних цінностей, що проявляється у прагненнях, уміннях, навичках самостійно вирішувати певні ситуації з максимальною ініціативністю, активністю, творчістю та відповідальністю.

Зазначений компонент національного самоствердження виявляється у сформованості таких якостей особистості, як-то громадська активність, солідарність, відданість та толерантність. Поведінково-діяльнісний компонент національного самоствердження виявляється у здатності учнівської молоді утверджувати цінності української нації, володінні державною мовою та спроможності до співпраці, що охоплює наявність таких умінь, як уміння оцінювати ситуацію, конструктивно солідарно її розв'язувати, налагоджувати комунікативні толерантні взаємовідносини в діяльності й спілкуванні; здатність відповідати за здійснений вибір активної громадянської позиції та мобілізувати увесь свій інтелектуально-духовний потенціал для досягнення успіху, що передбачає самовдосконалення та самоствердження особистості. Зважаючи на вищезазначене, можна наголосити, що національне самоствердження учнівської молоді є багатоплановим і динамічним явищем, у якому взаємодіють усі визначені компоненти, що тісно взаємопов'язані, взаємообумовлені та в ідеальному варіанті забезпечують сформованість в учнівської молоді високого рівня національного самоствердження.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава : Полтавський вісник, 1994. – 212 с.
4. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. / С. С. Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
5. Лебідь І. В. Національні цінності у виховному процесі загальноосвітньої школи (теоретико-методологічний аспект) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ірина Владиславівна Лебідь. – Умань, 2002. – 222 с.
6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Интер Ком, 1999. – 720 с.

7. Спиркин А. Г. Сознание и самосознание : монография / Александр Георгиевич Спиркин. – М. : Политиздат, 1972. – 303 с.
8. Фромм Э. Психоанализ и этика / Эрих Фромм. – М. : Республика, 1993. – 415 с.
9. Barret M. English children's acquisition of European identity // Breakwell G., Lyons E. (Eds.) Changing European Identities: Social-Psychological Analyses of Social Change. – Oxford Pergamon Press, 1996.
10. Maslow A. H. Motivation and Personality. 2nd ed. – New York : Harper & Row, 1970. – 111 p.

Р. Л. Сойчук

Основные компоненты воспитания национального самоутверждения у учащейся молодежи

Институт проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины (9 ул. Берлинского, Киев, Украина)

В статье рассмотрена сущность национального самоутверждения личности. Обоснованы основные компоненты воспитания национального самоутверждения у учащейся молодежи. Акцентировано внимание на эффективных условиях национального самоутверждения в процессе взаимодействия и общении школьников. Охарактеризованы ведущие потребности и мотивы, которые актуализируют воспитание национального самоутверждения учащейся молодежи.

Ключевые слова: национальное самоутверждение, учащаяся молодежь, национальная рефлексия, эмпатия, национальная идентичность, национальные ценности, национальные чувства, национальная самооценка.

R. L. Soichuk

The Main Components of National Self-Assertion Education in School Youth

The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskoho Str., Kyiv, Ukraine)

In the article, the essence of national self-assertion of school youth is defined as an integrative characteristic of personality that is manifested in the formed national identity, in the choice of an active social and civic position in society, characterized by responsibility towards the nation and the willingness to defend and protect its national interests. National self-assertion is associated with the mobilization of all the intellectual and spiritual

potential of the individual to achieve success for the benefit of the Ukrainian people and for establishing the value of the Ukrainian nation. Actually, through the national self-assertion of each individual as a part of the nation the last secures its own self-improvement.

The basic components of national self-assertion education of school youth are substantiated. Attention is paid to the effective conditions of national self-assertion in the process of pupils' interaction and communication. The leading needs and motives that make urgent education of national self-assertion of youth are determined.

National self-assertion of school youth is a multi-faceted and dynamic phenomenon, in which the basic determined components (cognitive, emotional and evaluative, reflective and behaviorally-active) interact and are closely interrelated, interdependent and ideally form a high level of national self-assertion in school youth.

Keywords: national self-assertion, school youth, national reflection, empathy, national identity, national values, national feelings, national self-esteem.

References

1. Abulkhanova-Slavskaia, K. A. (1991). *Strategiia zhizni* [Strategy of life]. Moscow: Mysl.
2. Bekh, I. D. (2008). *Vykhovannia osobystosti* [Education of personality]. Kyiv: Lybid.
3. Vashchenko, H. (1994). *Vykhovnyi ideal* [Educational ideal]. Poltava: Poltavskiy visnyk.
4. Zaniuk, S. S. (2002). *Psykhohihiia motyvatsii* [The psychology of motivation]. Kyiv: Lybid.
5. Lebid, I. V. (2002). *Natsionalni tsinnosti u vykhovnomu protsesi zahalnoosvitnoi shkoly (teoretyko-metodolohichniy aspekt)* [National values in the educational process of secondary school (a theoretical and methodological aspect)]. (Candidate dissertation, Uman).
6. Rubinshtein, S. L. (1999). *Osnovy obshchei psikhologii* [Basics of general psychology]. Saint-Petersburg: Inter Kom.
7. Spirkin, A. G. (1972). *Soznaniie i samosoznaniie* [Consciousness and self-consciousness]. Moscow: Politizdat.
8. Fromm, E. (1993). *Psikhoanaliz i etika* [Psychoanalysis and ethics]. Moscow: Respublika.
9. Barret, M. English children's acquisition of European identity // Breakwell G., Lyons E. (Eds.) *Changing European Identities: Social-Psychological Analyses of Social Change*. – Oxford Pergamon Press, 1996.
10. Maslow, A. H. *Motivation and Personality*. 2nd ed. – New York : Harper & Row, 1970. – 111 p.